

Wstęp

Jasna Góra należy do największych i najważniejszych ośrodków kultu religijnego na świecie i to nie tylko w chrześcijaństwie. Jest też drugim po Lourdes centrum kultu maryjnego. I jeszcze jedno odniesienie - Jasna Góra jest największym w świecie chrześcijańskim ośrodkiem maryjnym, którego powstanie i rozwój nie były związane z objawieniami Matki Bożej. Obecnie na Jasnej Górze rejestruje się 4-5 milionów pielgrzymów rocznie, w tym około 400 tys. obcokrajowców z ponad 80 krajów.

Od początków swego istnienia Jasna Góra odgrywała ważną rolę w Kościele rzymskokatolickim - zarówno lokalnym, polskim, jak i w Kościele Powszechnym. Jednym z przejawów tego były wizyty w Sanktuarium Jasnogórskim licznych przedstawicieli Kościołów z całego świata, a pod koniec obecnego Tysiąclecia kilkakrotne nabożne nawiedziny Ojca Świętego Jana Pawła II. Rolę Jasnej Góry w Kościele podkreślali też Jego poprzednicy (m.in. Marcin V, Aleksander VI, Klemens XI, Pius X, Pius XI, Pius XII, Jan XXIII, Paweł VI, Jan Paweł I). Dekret Klemensa XI, koronujący cudowny obraz Matki Bożej Częstochowskiej (1717 r., pierwsza koronacja poza Rzymem), sprawił, że Królowa Polski stała się jeszcze bardziej znana w świecie chrześcijańskim. Jasna Góra zawsze zajmowała ważne miejsce w duchowości i religijności Papieża Jana Pawła II.

Tradycje pielgrzymkowe Jasnej Góry sięgają jej początków (1382 r.). Bardzo szybko Sanktuarium zaczęło mieć zasięg międzynarodowy (początki XV w.). Pielgrzymowali tu niemal wszyscy królowie polscy. W XVI w. zaczęła się wytwarzać tradycja stałych pielgrzymek na Jasną Górę. Od 1711 r. do chwili obecnej odbywa się corocznie piesza Pielgrzymka Warszawska. W okresie międzywojennym ostatecznie ugruntował się zasięg ogólnoświatowy Sanktuarium Jasnogórskiego. Cechą wyróżniającą Jasną Górę spośród innych wielkich sanktuariów chrześcijańskich (ale nie tylko!) jest masowość corocznych pielgrzymek pieszych. Rocznie przybywa tutaj w takich pielgrzymkach ponad 200 tys. osób, a więc około 5% ogółu pątników. Stawia to ten ośrodek na jednym z czołowych miejsc w skali międzynarodowej. W Europie Jasna Góra odgrywała i odgrywa nadal rolę ośrodka, z którego promieniują idee rozwijania lub reaktywowania pielgrzymowania pieszego. Te idee jasnogórskie

---

dotarły również do kontynentów zamorskich. Masowość pielgrzymek pieszych na Jasną Górę sprawia, że zalicza się je do ważniejszych ruchów migracyjnych ludności, zarówno w Polsce, jak i w Europie.

Obiektem kultu w Sanktuarium Jasnogórskim jest święta Ikona. Ten obraz Bogurodzicy z jednej strony urzeka swą niezwykłością, z drugiej zaś Czarna Madonna roztacza macierzyńskie ciepło, które odczuwa każdy pielgrzym już podczas pierwszego z Nią kontaktu. Popularność kultu była wypadkową sławy Matki Boskiej Częstochowskiej i Jej roli w dziejach narodu polskiego. Silne powiązanie kultu maryjnego z treściami patriotycznymi sprawiły, że w latach zaborów czy panowania totalitaryzmu Jasna Góra stawała się dla wszystkich Polaków symbolem tożsamości i jedności narodowej. Sam Cudowny Obraz jawił się często jako drugie godło Polski. Należy wyraźnie podkreślić, że w przypadku Polski miało miejsce nieznanne w innych krajach europejskich sprzężenie świadomości religijnej ze świadomością narodową. Kult Matki Boskiej Częstochowskiej rozwijał się równocześnie w niemal wszystkich krajach europejskich, a także poza Europą. Do rozszerzania tego kultu poza granicami Rzeczypospolitej przyczyniali się zwłaszcza polscy emigranci i misjonarze. W czasie milenijnych obchodów chrztu Polski (1966 r.) wizerunek Czarnej Madonny znajdował się we wszystkich kościołach polonijnych na świecie. Ważny element w procesie utrwalania rangi ośrodka jasnogórskiego w świadomości społecznej stanowią kolejne peregrynacje kopii jasnogórskiego obrazu, która nie miała sobie równych w Polsce. Przykład Macierzy sprzyjał peregrynacjom wizerunków Czarnej Madonny również poza granicami Polski.

Śledząc dzieje Jasnej Góry zwraca uwagę jej wpływ na kulturę polską i europejską. Przejawy tego spotykamy zwłaszcza w sztukach plastycznych, literaturze, muzyce. Tradycje w tym zakresie sięgają początków sanktuarium. Do Czarnej Madonny pielgrzymowali niemal wszyscy najwięksi polscy pisarze i poeci. To bardzo silne sprzężenie kultury narodu z ośrodkiem kultu religijnego jest swego rodzaju unikatem w skali światowej.

Od szeregu już stuleci Jasna Góra stała się znaczącym ogniwem procesu wzajemnych oddziaływań na siebie dwóch głównych nurtów chrześcijaństwa - chrześcijaństwa zachodniego (katolicyzmu) i wschodniego (prawosławie, grekokatolicyzm). Przypomnijmy, że w 1813 r. Kościół prawosławny Rosji wprowadził liturgiczne święto ikony częstochowskiej pod datą 6 marca. Ośrodek jasnogórski położony jest w środku Europy. To położenie geograficzne Jasnej Góry można by określić jako „położenie ekumeniczne”. Centralność i dostępność położenia Sanktuarium umożliwia mu pełnienie szczególnej roli ośrodka oddziaływującego we wszystkich kierunkach geograficznych, jednej - w swoich fundamentach chrześcijańskiej - Europy, zwłaszcza na wschód i zachód.

Należy też uświadomić sobie fakt, że Jasna Góra jest najważniejszym ośrodkiem pielgrzymkowym w Europie Środkowej i Wschodniej oraz największym sanktuarium chrześcijańskim od Francji na zachodzie aż po rosyjski Daleki Wschód. Tej wielkiej rangi Jasnej Góry nie zawsze jesteśmy w pełni świadomi. Tę unikatową rolę ośrodka jasnogórskiego ma ukazać zarówno Polakom, jak i obcokrajowcom niniejszy zeszyt

---

periodyku „Peregrinus Cracoviensis”. Poświęcony jest on Jasnej Górze jako światowemu centrum pielgrzymkowemu. Raczej bowiem ze zdziwieniem należy zauważyć, że mimo liczącej ponad sześćset lat tradycji pielgrzymkowych Sanktuarium brak jest do tej pory opracowania traktującego o „fenomenie Jasnej Góry” w aspekcie międzynarodowym¹. Lukę tę pragniemy wypełnić przynajmniej w części poprzez naszą publikację.

Obecny numer „Peregrinus Cracoviensis” jest drugim kolejnym zeszytem poświęconym w całości konkretnemu sanktuarium. Pierwsza publikacja z tego cyklu ukazała się w 1995 roku i poświęcona była Kalwarii Zebrzydowskiej (*Tradycje, współczesność i przyszłość pielgrzymek w Kalwarii Zebrzydowskiej*)². Niniejszy zeszyt związany jest z Jasną Górą. Tym samym dwa najważniejsze i największe maryjne ośrodki kultu religijnego w Polsce otrzymały obszernie opracowania o charakterze monograficznym, opracowane przez grono wybitnych specjalistów. Cieszy nas fakt, że „zeszyt jasnogórski” ukaże się w przeddzień rozpoczęcia obrad XII Międzynarodowego Kongresu Mariologicznego, który po raz pierwszy odbywa się w tej części Europy.

Autorami naszej publikacji są z jednej strony Ojcowie Paulini, z drugiej zaś pracownicy Uniwersytetu Jagiellońskiego. Dopatruję się w tym pewnego symbolu, a także spontanicznej deklaracji odnowienia tradycyjnych więzów łączących Jasną Górę z naszą Alma Mater. Owa symbolika obecnego wydawnictwa wynika przede wszystkim z faktu, że ukazuje się ono w okresie bezpośrednio poprzedzającym jubileusz 600-lecia odnowienia Uniwersytetu Jagiellońskiego (rok 2000). To odnowienie Uniwersytetu było możliwe głównie przez zabiegi królowej Jadwigi na dworze papieskim w Awinionie i jej zapisowi testamentowemu na rzecz Alma Mater. Przypomnijmy, że kilka lat wcześniej z inicjatywy tej samej królowej Jadwigi Jasna Góra stała się fundacją królewską. W 1393 roku bowiem król Władysław Jagiełło, spełniając prośbę swej małżonki, uprawomocnił fundację księcia Władysława Opolczyka i powiększył uposażenie „*dla uproszenia zbawienia własnego i małżonki naszej najdroższej*”³. Dzięki królowej Jadwidze utworzono też w Jagiellońskiej Wszechnicy Wydział Teologiczny (1397). Od początku więc relacje między Sanktuarium a Uniwersytetem Jagiellońskim (a szerzej również z Krakowem) były zawsze żywe. Przypomnijmy, że profesorem Akademii Krakowskiej był m.in. Grzegorz z Sambora, autor pierwszego znanego poematu o Częstochowie i Jasnej Górze („Censtochova”, 1568), wychowankiem zaś Szymon Starowolski (1588-1656) propagator kultu Czarnej Madonny. W czasach najnowszych te więzi jeszcze się zacieśniły. Niewątpliwie stało się to również, a może przede wszystkim za przyczyną Ojca Świętego Jana Pawła II, który spiął niby kłamrą owe wielowiekowe więzy Jasnej Góry i Uniwersytetu. Najwybitniejszy wychowanek Uniwersytetu, ostatni docent Wydziału Teologicznego przed jego likwidacją przez władze komunistyczne w 1954 roku, doktor *honoris causa* krakowskiej Alma Mater (1983) jest równocześnie Najdostojniejszym Pielgrzymem na Jasnej Górze. Pamiętajmy, że Karol Wojtyła przybywał tu jako dziecko, jako student Uniwersytetu Jagiellońskiego (uczestnik konspiracyjnych pielgrzymek akademickich w okresie II wojny światowej), potem jako kapłan, biskup, kardynał,

---

papież. Po swym wyborze powiedział do kardynała Stefana Wyszyńskiego m.in. takie słowa: „[...] nie byłoby na Stolicy Piotrowej papieża-Polaka [...] gdyby nie było Jasnej Góry [...]”⁴. Z kolei po otrzymaniu doktoratu *honoris causa* z całą mocą podkreślał swoje więzy z Uniwersytetem, kilkakrotnie mówiąc: „Moja Alma Mater” i zwracając uwagę na wielką rolę Wszechnicy Jagiellońskiej „[...] w dziejach Ojczyzny oraz w dziejach kultury polskiej, europejskiej i światowej.[...] Chcę jeszcze raz podziękować Uniwersytetowi Jagiellońskiemu za to, że był moją Alma Mater. [...] Pragnę być zawsze głęboko zjednoczony i solidarny z tym wszystkim, czym żyje ta wspólnota, dla dobra kultury polskiej, dla dobra Narodu i ludzkości”⁵. Mamy nadzieję, że to przypomnienie o relacjach między Jasną Górą a Uniwersytetem Jagiellońskim poprzez Osobę Jana Pawła II zainspiruje uczonych do podjęcia studiów w zakresie tej fascynującej problematyki.

Projekt opracowania zeszytu „Peregrinus Cracoviensis” poświęconego Jasnej Górze jako międzynarodowemu centrum ruchu pielgrzymkowego pojawił się na przełomie 1995 i 1996 roku. Niemal równocześnie inicjatywa taka zrodziła się na Jasnej Górze i w Instytucie Geografii Uniwersytetu Jagiellońskiego. Uznano za celowe, aby obok wersji polskiej ukazała się również wersja angielska.

Specjalne słowa podziękowania pragnę przekazać przede wszystkim Ojcom Paulinom. Gdyby nie Ich życzliwość i pomoc, publikacja zapewne by się nie ukazała. Ta pomoc udzielona przez Ojców dotyczyła zarówno spraw merytorycznych, jak i technicznych. Przede wszystkim przejawilo się to w sfinansowaniu kosztów druku. Za tę wielką życzliwość pragnę podziękować przełożonym Zakonu i Sanktuarium Jasnogórskiego poprzedniej i obecnej kadencji, a więc generałom Janowi Nalaskowskiemu OSPPE i Stanisławowi Turkowi OSPPE oraz przeorom Szczepanowi Kośnikowi OSPPE i Izidorowi Matuszewskiemu OSPPE. Wielką pomoc okazali również Ojcowie: Zachariasz S. Jabłoński, Jan Golonka, Kazimierz Maniecki, Jan Pach, a także Redakcja Miesięcznika „Jasna Góra”. Za wszystko składam Im podziękowania „Bóg zapłać!”

Pragnę też gorąco podziękować JMRektorowi Wyższej Szkoły Języków Obcych i Ekonomii w Częstochowie br. Andrzejowi Kryńskiemu FSC, który uczestniczył w wielu dyskusjach nad kształtem niniejszej publikacji.

Z wielką życzliwością spotkaliśmy się również ze strony władz Uniwersytetu Jagiellońskiego. Swoją Przedmową zaszczylił nas JM Rektor prof. dr hab. Aleksander Koj. Jeden z najważniejszych tekstów opracował Prorektor Uniwersytetu prof. dr hab. Franciszek Ziejka. Za duże wyróżnienie uznajemy zgodę władz uniwersyteckich na wykorzystanie na stronie tytułowej znaku Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Bardzo wzruszyła nas życzliwość, jaką okazał o.Pius Belch OP z sanktuarium maryjnego w Borku Starym udostępniając do reprodukcji unikatową mapę sanktuariów maryjnych z 1937 roku.

Pragnę podziękować moim najbliższym Współpracownikom. Dziękuję przede wszystkim Panu mgr. Marianowi Drażkowi, redaktorowi technicznemu. Jego wielkie

---

doświadczenie edytorskie oraz doskonała, niemal perfekcyjna znajomość nowoczesnej aparatury sprawiły, że otrzymaliśmy tak wspaniałe wydawnictwo. Słowa podziękowania kieruję do Pani mgr Elżbiety Bilskiej, która wiele godzin poświęciła na opracowanie redakcyjne tekstów i przygotowanie ich do druku. Za trud sekretarzowania i prac związanych z pierwszą „obróbką” tekstów dziękuję serdecznie Pani mgr Alicji Marciniak oraz współpracujących z nią mgr Halinie Matlak i mgr Izabeli Sołjan.

Tradycyjnie już wielką pomoc przy doborze ilustracji i ich udostępnieniu okazała nam Biblioteka Jagiellońska. Szczególnie pragnę podziękować Panom Dyrektorom Krzysztofowi Zamorskiemu i Marianowi Zwiercanowi a także Panu Piotrowi Hordyńskiemu.

Specjalnie ciepłe słowa podziękowań skierowuję do Pana Andrzeja Rabendy, dyrektora Drukarni „Multipress”, jak też do jego pracowników zaangażowanych w druk tego zeszytu „Peregrinusa”. Dziękuję im przede wszystkim za wysokiej klasy profesjonalizm, a także za wielką wyrozumiałość dla całego naszego zespołu redakcyjnego. Jak zwykle wielką życzliwość okazał nam wybitny fotografik Pan Wojciech Gorgolewski, udzielając zgody na publikowanie swoich wspaniałych zdjęć lotniczych Jasnej Góry. Prawa autorskie na wykorzystanie zdjęć przekazał nam też Pan Wojciech Formański, specjalizujący się w fotografowaniu pielgrzymek i pielgrzymów. Oba fotografikom składam serdeczne podziękowania.

Wreszcie słowa podziękowania kieruję do Pana Tomasza Drażka. Jego niebywała intuicja wraz z doskonałą znajomością sprzętu komputerowego umożliwiły mu usunąć poważną awarię aparatu, na którym przygotowywaliśmy obecne wydawnictwo.

Pragnę wreszcie podziękować wszystkim Autorom, że zechcieli zaszczyścić ten wyjątkowy zeszyc „Peregrinus Cracoviensis”, prezentując wyniki swych dociekań naukowych, które poszerzają nasz zasób wiedzy o międzynarodowej funkcji pielgrzymkowej Jasnej Góry.

Antoni Jackowski

Kraków, 29 marca 1996 r.

Przypisy:

¹ W pewnym tylko zakresie problematyką tą zajmują się autorzy publikacji *Tyś wielką chlubą naszego narodu*. Praca zbiorowa pod red. K. Kunza, Częstochowa-Jasna Góra 1991, Wyd. Zakonu Paulinów.

² *Tradycje, współczesność i przyszłość pielgrzymek w Kalwarii Zebrzydowskiej*. Red. A. Jackowski, Kraków 1995, Instytut Geografii UJ (“Peregrinus Cracoviensis” z.2).

³ Cyt. za Z.S. Jabłońskim, *Rzeczywistość Jasnej Góry ważniejszymi wydarzeniami pisana*. [w:] *Tyś wielką chlubą naszego narodu*. Red. K. Kunz, Częstochowa-Jasna Góra 1991, s. 277.

⁴ *Tyś wielką chlubą naszego narodu...*, dz. cyt., s. 147.

⁵ *Pokój Tobie, Polsko, ojczyzno moja*, Paryż 1985, s. 242-243.